

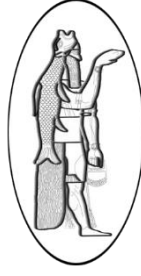
PAPER DETAILS

TITLE: ASURLU T  CCARLARIN ANADOLU'DAKI KUMAS TICARETLERINE GENEL BİR BAKIS

AUTHORS: G  l ULUTAS

PAGES: 83-98

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1018679>

ASURLU TÜCCARLARIN ANADOLU'DAKİ KUMAŞ T CARETLERİNE
GENEL BİR BAKIŞ
*AN OVERVIEW OF ASSYRIAN MERCHANTS IN FABRIC TRADE IN
THE ANATOLIA*

G l ULUTAŞ

Doktora  ğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim
Dalı

PhD Candidate, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Institute of Social Science, Department of History

glkhvc-16@hotmail.com

ORCID ID:0000-0001-9044-1608

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History

2/1, Mart–March 2020 Samsun

E-ISSN: 2667-7059 (Online)

www.oannesjournal.com

www.dergipark.org.tr/tr/pub/oannes

Makale Türü-Article Type : Arařtırma Makalesi-Research Article
Geliř Tarihi-Received Date : 25.05.2019
Kabul Tarihi-Accepted Date : 06.03.2020
Sayfa-Pages : 83 – 98

This article was checked by Viper or

Atıf – Citation: ULUTAŞ, G l, “Asurlu Tüccarların Anadolu’daki Kumaş T caretlerine Genel Bir Bakış”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2/1, Mart / March 2020, ss. 83 – 98.

ASURLU TÜCCARLARIN ANADOLU'DAKİ KUMAŞ TİCARETLERİNE GENEL BİR BAKIŞ AN OVERVIEW OF ASSYRIAN MERCHANTS IN FABRIC TRADE IN THE ANATOLIA

Gül ULUTAŞ

Öz

Asur Ticaret Kolonileri Çağı adını verdiğimiz dönem (M.Ö.1974-1719), Asurlu tüccarların Anadolu'da ticaretle uğraştıkları yaklaşık 250 yıllık zamanı kapsamaktadır. Söz konusu dönemde, Asurlutüccarların, ticari faaliyetlerini Anadolu içlerine kadar yayarak, gelişmiş bir ticaret ağı kurmuş oldukları anlaşılmaktadır. Tüccarların ticaretini yaptıkları kalay, süs eşyaları, kumaşlar ve dokuma ürünleri gibi malzemeler, bu ticari faaliyetin temelini oluşturuyordu. Bu malzemelerin büyük bir çoğunluğunu kumaşların oluşturduğunu görmekteyiz. Tüccarların Asur'dan ve Babil'den kumaş getirerek, Anadolu'da ticaretini yaptıkları bilinmektedir. Tüccarlar sadece ithal edilen kumaşların değil, Anadolu yerli üretimi olan kumaşların da ticaretlerini yapıyorlardı. Ancak belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, Asur'dan ithal edilen kumaşlar daha fazla talep görmekteydi. Metinlerde ticareti yapılan kumaşların; kalitelerine, çeşitlerine, renklerine, ağırlıklarına ve fiyatlarına sıklıkla yer verilmektedir. Ticareti yapılan bütün kumaşların fiyatları, tür ve kalitesine göre çeşitlilik göstermekteydi. Belgelerde daha çok gümüş üzerinden değerlendirilen kumaşların bazen de, bakır ve kalay üzerinden satışa sunuldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Asur, Anadolu, Asur Ticaret Kolonileri Çağı, Ticaret ve Kumaş.

Abstract

The period we call the Age of Assyrian Trade Colonies (1974-1719 B.C.) covers approximately 250 years of time when the Assyrian Merchants engaged in trade in Anatolia. In this period, it is understood that Assyrian traders have established an advanced trade network by spreading their commercial activities to Anatolia. Materials such as tin, ornaments, fabrics, and woven products traded by traders were the basis of this commercial activities. It is seen that the majority of these products are made up of fabrics. It is known that traders have been trading in Anatolia by bringing fabric from Assyria and Babylon. These traders were trading not only the imported fabrics but also the fabrics of Anatolian domestic production. However, as understood from the historical documents, fabrics imported from Assyria were in greater demand. Qualities, varieties, colors, weight and prices of the fabrics traded in the text are often given. The prices of all traded fabrics varied according to their type and quality. It is seen that the fabrics, which are mostly charged of silver, are some time suffered for sale through copper and tin.

Keywords: Assyrian, Anatolia, Assyrian Trade Colonies, Trade and Fabric.

Giriş

Anadolu'daki doğal kaynakların zenginliği ve ulaşımın kolaylığı çok eski devirlerden beri pek çok devletin ilgisini çekmiştir. Daha Neolitik Çağ'dan beri bir ticaret geleneği Anadolu'da bulunmaktaydı. M.Ö. 2. binyıla geldiğimizde de, Anadolu'da bu sefer Asurlu tüccarların aktif rol oynadıklarını görüyoruz. Bu döneme "Asur Ticaret Kolonileri Çağı" ya da "Koloni Çağı" denilmektedir ve yaklaşık olarak M.Ö. 1927 yılından itibaren 200 yılı aşkın bir süre devam etmiştir.¹ Yerli Anadolu halkıyla takas esasına dayanan ticaret ilişkileri kurmak üzere, Orta Anadolu'nun güney ve güney doğusuna gelmiş olan Asurlu tüccarlar, eski Anadolu'nun kültürel ve ekonomik hayatına yeni boyutlar eklemişlerdir ve ilk kez bu kadar kapsamlı ticaret merkezleri kurmuşlardır. Genel olarak Asurlu tüccarların ticari faaliyetlerine bakıldığında, Asur'dan ve Babil'den kumaş, İran veya Afganistan'dan ise kalay temin ederek bunları Asur'a getirdikleri ve daha sonra tüccarların bu malzemeleri Anadolu'ya altın, gümüş ve kıymetli taşlar karşılığında pazarladıkları görülmektedir.²

Ticaretin gerçekleştiği bu dönemde Anadolu'da Puruṣhattum, Hahhum, Kuššara gibi büyük şehirlerde *rubā'um* adı verilen büyük mahalli krallıklar yer almaktaydı.³ Asurlu tüccarlar da ticaretlerini Anadolu'da yapabilmek için yerel krallarla anlaşmalar yapıyorlardı. Bu anlaşmaların temelinde iki taraf da kendi haklarını koruyacak şekilde şartlar öne sürüyordu ve anlaşmalar çoğunlukla hukuki ve ekonomik alanlarda yapılıyordu.

Asurlu tüccarlarla Anadolu'daki kralların münasebetlerinde dokuma ürünlerinin rolüne baktığımız zaman, kralın istediği kumaşı istediği fiyatta alamadığını görüyoruz. Kt o/k 6 no'lu belgenin ilgili satırlarında⁴ şu ifadeler yer almaktadır:

"¹⁴⁻¹⁸Giyinmen (için) [.....] *kutānūm*-kumaşından, [.....] *raqqatum*-elbisesinden ve *kusītum*-elbisesinden, gözüne kestirdiğini(!) zorla alıp götürmeyeceksin (ve) düşük fiyata alamayacaksın. ¹⁹⁻²⁰*kutānūm*-kumaşlarını, (ancak) *nishātum*-verginini (ödedikten) sonra alabilirsin. ²⁰⁻²²[*makūhumve*] *kutānūm*-kumaşlarından (öncelikli satın alma hakkı olarak ancak) ²³[*makūhum*-kumaşı (ve) 2 *kutānūm*-kumaşı alabilirsin."

Görüldüğü üzere kral, istediği kumaşı, zorla ya da düşük fiyata alamamaktadır. Sadece öncelikli satın alma hakkına sahip olduklarını alabilmektedir.

Metnin devamında ise şu ifadeler bulunmaktadır:

"⁵⁷⁻⁵⁹Eğer senin şehrinde veya ülkende kumaşları kayıp biri varsa, sen (kumaşları) arayacak ve (onları sahibine) iade edeceksin. ⁵⁹⁻⁶¹Eğer (kayıpları) bulamaz isen, kayıpların sahibi yemin edecek ve sen kayıpları tam olarak ödeyeceksin."

¹Çayır, 2015: 40.

²Gökçek, 2000: 184.

³Bilgiç, 1948: 493.

⁴Günbattı, 2005: 761-766.

Buradaki ifadeye göre de, kralın ülke sınırları içinde kaybolan kumaş yükünü araması ve bunu sahibine teslim etmesi gerektiği, eğer yükü bulamazsa, yükün sahibinin yemininden sonra, kralın kayıp malı kendisine tahsis etmesi istenmektedir. Yine aynı şekilde metnin devamındaki bir başka ifade de şunlara yer verilmiştir:

“⁶⁹⁻⁷⁰Her 10 *parakannum*-kumaşından 1 *parakannum*-kumaşını sen *nishātum*-vergin (olarak) alacaksın. ⁷⁰⁻⁷²Eğer kumaş (*nishātum*-vergi ödenmeden!) şehir kapısından içeri alınırsa, kumaş belirlenmiş fiyatta olacak.”

Burada da, kumaşlardan *nishātum*⁵vergisinin alınması gerektiği, aksi takdirde kumaşların belirlenmiş başka bir fiyatta olacağı ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere, Anadolu yerli beylerinin Asurlu tüccarların ticaretine izin vermekle birlikte onların getirdikleri ticari eşyalardan çeşitli isimler altında vergi ve ödemeler aldıkları anlaşılmaktadır. Bu vergi veya ödemeler Asurlu tüccarlar için büyük bir yük oluşturunuyordu ve ticaretten elde ettikleri karları önemli ölçüde düşürüyordu. İşte bu yüzden tüccarlar, bu ödemeleri yapmamak için mallarını şehre kaçak yollarla sokmaya çalışmışlardır. Bu süreç ise, gümrüğe girmemek veya mahalli idarelerden gümrük izni almadan malı şehre sokmak ve *harrānsuki/anim* olarak adlandırılan, muhtemelen güçlüklerle aşılacak tali yolları takip etmek şeklinde kendini göstermektedir.⁶ Krallar da tüccarların bu kaçakçılık faaliyetlerine karşı çeşitli önlemler almışlardır. Çeşitli yerlere korumalar koymak, kaçakçılık yapanları hapse atmak, tüccarlardan kaçakçılık yapmayacaklarına dair yemin almak bu önlemlerden bazılarıdır.⁷

Dokuma ve kumaş endüstrisinde kadınların büyük ölçüde yer aldıkları bilinmektedir. Kadınlar sadece kumaşları üretmiyorlardı. Üretilen bu malların Anadolu'ya sağlam bir şekilde ulaştırması için sarılması, paketlenmesi gibi pek çok görev de kadınlara düşmekteydi. Ne kadar kaliteli ve fazla kumaş üretilirse, o kadar para kazanıyorlardı. Bu parayla da, yeniden kumaş üretebilmek için malzeme alıyorlar, yatırım yapıyorlar ve geçimlerini sağlıyorlardı. BIN IV, 96 no'lu belgede, bayan *Waqurtum Buzāzu*'ya şöyle yazmaktadır:

15) *a-ḫi a-ta* TUG.ḪI.A 16) *a-na KÙ.BABBAR ta-er-ma* 17) KÙ.BABBAR *ku-nu-uk-ma* 18) *šé-bi-lam*

“Lütfen kumaşları paraya çevir, mühürle ve bana gönder.”⁸

Bu ifadeye göre, Asurlu kadınların, üretimde olduğu gibi Anadolu'daki ticarete de aktif bir rol aldıkları görülmektedir.

Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Ticareti Yapılan Kumaşlar

Üretilen kumaşlara gelince, bunların kalitesini, çeşidini ve renklerini belirleyen pek çok terim metinlerde sıklıkla yer almaktadır.⁹ Bu özellikler

⁵CAD, [N Part 2], s.269.

⁶Bayram, 1998: 285-289.

⁷Gökçek, 2017: 39-44.

⁸Günbattı, 1994: 194.

⁹Michel-Veenhof, 2010: 210-271.

değiştikçe kumaşların fiyatları da çeşitlilik gösteriyordu. Bazı kumaşlar en düşük fiyat olarak 3,5 *şegel* olarak gösterilirken, en kalitelisi ise 6,5 *şegel* olarak fiyatlandırılmıştır. Bu fiyattan daha yüksek olan kumaş türleri de vardır ancak, bunların sayısı çok az olduğu gibi, bu tür kumaşlar oldukça kaliteli olarak nitelendirilmektedirler.

Anlaşıldığı kadarıyla dönemin insanları temiz, süslü ve renkli kıyafetleri daha çok tercih ediyorlardı. Metinlerde *warqum/erqum*(sarı)¹⁰, *pelūtum* (açık kırmızı)¹¹, *šurum* (siyah)¹², *pašium* (beyaz)¹³ gibi çeşitli renklerle tanımlanan pek çok kumaşın ticaretinin yapıldığı görülmektedir. Ayrıca kumaşların kalitesine göre de sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Çünkü metinlerde *ša (lubuš) šarruttim* (kraliyet kalitesi)¹⁴ ile *mašium* (düşük kalite)¹⁵ arasında değişen pek çok tamlama yer almaktadır. Kumaşın değeri, ince veya kaba dokunmuş olmasının yanında, kullanılan yün miktarı ile de yakından ilgiliydi.¹⁶

Aynı zamanda kumaşlar belirli bir şehir ya da bölgelere ait olmasıyla da adlandırılabilirdi. Bu yapılar daha çok *ša* bağlacı + bölge adı olarak yapılmaktadır. Akad cinsi kumaş bu durumun en iyi örneklerinden biridir. Bu şehirde üretilen kumaş, şehrin kendi ismi esas alınarak *ša akkidīe* (akkadūm), “Akad cinsi kumaş” olarak geçmektedir ve Akad’dan ithal edilmekteydi. Konu ile ilgili bir mektupta “ülkelerinde isyan olduğu için Akadlılar şehre gelemeliklerinden”, dolayısıyla bir zamanlar bu kumaşın çok fazla bulunmadığından bahsedilmektedir.¹⁷ Suze şehrinin kumaşları da metinlerde sıklıkla yer almaktadır. Bu şehrin tam olarak nerede olduğu bilinmemekle birlikte, daha çok Anadolu menşeyli iyi cins elbise üretilen bir yer olduğu düşünülmektedir.¹⁸ AKT 2, 24 no’lu metinde:

¹⁰*lu lubūšam sū-sé-e-a-am* ¹¹*lu^{tūg} ku-ta-na-am* SİG₃ ¹²*ša-ma-ma lá-bi₄-ša-šu*

“İster Suze elbisesini, ister iyi *kutānum* kumaşını satın alınız ve onu giydiriniz.”

ifadesi yer almaktadır.¹⁹

Mama şehrinin de dokumada oldukça faal rol oynadığı görülmektedir. Özellikle *pirikannum* ve *kusitum* gibi yünlü kumaşların bu şehirde üretildiğine dair kayıtlar mevcuttur. TC 3, 65 no’lu yün ve *pirikannum* kumaşının satışından bahsedilen belgede, *ša-áp-tám ša Ma-ma na-ri-in-tám* “yumuşak

¹⁰CAD, *a*, s.300.

¹¹CAD, *p*, s.319.

¹²CAD, *š*, S.367.

¹³CAD, *p*, s.328.

¹⁴Albayrak, 2006: 63-65.

¹⁵Gökçek, 1998: 73.

¹⁶Öz, 2014: 83.

¹⁷Veenhof, 2011: 57.

¹⁸Bayram, 1994: 222-223.

¹⁹Bilgiç-Bayram, 1995: 46-48.

Mama yünü" ifadesi yer alırken,²⁰ Kt n/k 576 no'lu metnin ilgili satırlarında, *ku-si-a-tim ša Ma-am-ma* "Mama'nın *kusitum* kumaşı" denilmektedir.²¹

Kumaş üretimi ve ticareti oldukça aktif bir şekilde yapıldığından, yün üretimi de büyük bir öneme sahipti. Yün genellikle metinlerde, Asurlu kadınların yünlü kumaş ürettikleri bir ham madde olarak geçmekte ve *šipātum*, *šaptum*, *šupātum* yazılışlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da yün ticaretinin temel amacı ise, Asur'da yünün yeteri kadar bulunmamasından dolayı yün talebinin fazla olmasıydı. BIN VI, 7 ve RA 59, 25 no'lu metinlerde, *šaptum ina alim waqrat* "yün şehirde pahalıdır" denilmektedir. BIN IV, 9, 3-6'da Lamassī, Pūšu-kīn'in kendisine iki kişi ile yün gönderdiğini yazdığını hatırlattıktan sonra, o kimselerin kendisine bir şey vermediklerini söylemektedir. Yine aynı metnin devamında "keseyi gönderdiğin zaman (içine) yün (de) koy" yazmaktadır. Garelli RA 59, 25, 13-16'da:

inumi KÜ.BABBAR 1 mana tašakkananni ina qirab SĠG.ĦI.A šuknam

"(benim tasarrufum olarak) 1 mana gümüş koyduğün zaman (içine) yün (de) koy"

denilmektedir.²² Anlaşıldığı kadarıyla Asur'da büyük çapta bir dokuma sanayisi vardı ve bu durumda ortaya yün ihtiyacını çıkarmıştı. Ortaya çıkan bu yün ihtiyacı da, komşu bölgelerden karşılanmaya çalışılıyordu. Özellikle Asur'dan Kaniş'e gelen, işlek bir yol üzerinde bulunan ve Elbistan civarında aranan, başta Luhuzatia olmak üzere Mama, Balihum, Hahhum ve Timelkiya yün piyasasının çok canlı olduğu şehirlerdi.

a. Asur'dan Anadolu'ya İhraç Edilen Kumaşlar

Asur'dan Anadolu'ya ihraç edilen mallar arasında 40 kadar çeşidi bilinen kumaş (*šubātum*) ve elbiseler (*lubuštum*) başta gelmektedir.²³ Anadolu'ya getirilen kumaş ve dokuma ürünlerinin sadece Asur'dan değil, Asur'a komşu olan diğer bölgelerden de getirildiği bilinmektedir ve bunların ticareti Asur'dan yönetilmektedir. Asur'dan Anadolu'ya gelen başlıca kumaşlar:

1. Abarnium: Metinlerde *a-bar-ni-a-am iš-tù a-lim^{ki} ú-šé-lá-am* "(Asur) şehrinde 1 *abarnium* kumaşı yollayacağım." şeklinde geçmesinden bu kumaşın Asur'dan Anadolu'ya ihraç edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca *abarnium* kumaşının Asurlu kadınlar tarafından üretildiği görülmektedir. Elbise kumaşı olarak görülen bu kaliteli ve pahalı kumaş, hem Asur'da hem de kervanlarla Anadolu'ya getirilerek Anadolu'da satılmaktadır. TC 1 19, 12'de de 2 *šitrē ša abarniē* "*abarnium* kumaşından iki peçe(?)" şeklinde geçmesinden hareketle bu kumaşın giysi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.²⁴ Veenhof da bu kumaşı Asurlu erkeklerin kendileri için kıyafet dikmekte kullandıklarını söylemektedir.²⁵

²⁰Gökçek, 2004: 313.

²¹Bilgiç-Bayram, 1995: 52-53.

²²Günbattı, 1994: 194.

²³Günbattı, 2012: 56.

²⁴Cebesoy, 1995: 173.

²⁵Veenhof, 1972: 158.

Abarniūm kumaşının fiyatının ise, metinlerde çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. TC 3/2, 134'de kervan hesabından fiyatı 10 *šeql* gümüş olarak geçerken, Anadolu'da satış fiyatı 45 *šeql* gümüş olarak belirtilmektedir. BIN 4, 4'de ise 22 ½ *šeql* olarak gösterilmektedir.²⁶ CCT 1, 34 no'lu belgede ise *abarniūm* kumaşının 1 parçasının 20 *šeql* gümüş olduğundan bahsedilmektedir.²⁷

2. Burā'um: Asur'dan nakledilen bu kumaş türü, daha çok tüccarların kıyafeti için kullanılmakla birlikte, adının muhtemelen bir coğrafi isimden türemiş olabileceği de düşünülmektedir.²⁸

Tek kalitede ve pahalı olduğu düşünülen bu kumaşın fiyatının BIN 4, 160, 12-13'de geçen:

1 TUG *bu-ra-am* SIG₅ DIRIG *ú-lá-bi₄-šu* ¹³⁾1/3 *ma-na* ½ GÍN KÜ.BABBAR *iš-ti* ¹⁴⁾*Nu-ur-ki-li* İR *ša kà-ri-im*

“karum'un kölesi Nurkili'ye çok iyi kalitede *burā'um* giydirdiğimden dolayı, o bana 20 1/2 *šeql* gümüş borçludur.”²⁹

ifadesinden yaklaşık değeri öğrenilmektedir.

3. İšrum: Yünlü bir kemer veya özel hazırlanmış bir atkı olarak tanımlanmaktadır.³⁰ VAT 9237, 13f'de *iš-ra-am a qà-ab-li-a* ¹⁴⁾*ša-m(-ma)* “belim için bir *išrum* satın al.” denilirken, ICK 88, 16 'da ise *1_{sub}ātī**iš-ra-am ki-ša-am* ifadesi yer almaktadır. Buradan da anladığımız kadıyla *išrum* bir giyim eşyası ya da çanta olarak da tanımlanabilir.³¹ Venhoof ise *išrum* kumaşının “yünlü kuşak” ya da “boyuna sarılan atkı” gibi anlamlara geldiğini de söylemektedir.³²

BIN 4 180, II. 6 ff'de “16 *išrum* için Talhatlılara 20 ½ mana, 2 *šeql* bakır ödedim.” ifadesi yer almaktadır. Bu metne göre *išrum* için oldukça önemli miktarda bakırın ödendiği ileri sürülmektedir.³³

4. Kitūm/Kitātum: Genellikle hasır, yaygı, paspas anlamlarında kullanılan ve Eski Babil'de üretilen *kitūm*; keten veya kumaş olarak bilinmektedir.³⁴ CCT 3, 25, 27'de ise *ki-ta-am ú iš-ra-am*, “bir *kitūm* ve bir kemer” ifadesi yer almaktadır. Bununla beraber 28. satırda da Tanrı Amurru'm'a sunulan “adak” olarak geçmektedir.³⁵ Dolayısıyla bu kumaşın bazı yerlerde hasır, paspas şeklinde tanımlanması ve aynı zamanda da Tanrı Amurru'm'a adak olarak sunulması bu kumaşın çeşitli kalitelerinin mevcut olabileceğini düşündürmektedir.

5. Kusitum: “bağlamak” anlamına gelen³⁶*kusitum*, tanrılar ve krallar tarafından giyilen oldukça değerli bir kumaştır. EL 145,9'da TUG *ku-sí-<a>*-

²⁶Şahin, 1997: 316.

²⁷Gökçek, 1998: 71.

²⁸CAD, *p*, s.328-329.

²⁹Cebesoy, 1995: 184.

³⁰CAD, (*ti*), s.161.

³¹Lewy, 1956: 34.

³²Veenhof, 1972: 177.

³³Lewy, 1956: 34.

³⁴CAD, *k*, s.463.

³⁵Veenhof, 1972: 151.

³⁶CAD, *k*, s.585-586.

tum yazılışıyla karşımıza çıkmaktadır.³⁷ EL 145; BIN 4,23; 201; 6,141 ve CCT 5,34 no'lu metinlerdeki listeler *kusitum* kumaşının Asur'dan ithal edildiğini göstermektedir. Başka bir metindeki *kusiātum ša Akkidē* "Akad cinsi *kusitum* giyecekleri" ifadesi yine bu durumu ispat etmektedir.³⁸

Kaliteli kumaşlar arasında yer alan *kusitum* kumaşına BIN 4, 189, 13-14'te parça başına 10 *šeql*; TC 1, 81, 36'da 7 ½ *šeql*; CCT 1, 35, 15'de 7 *šeql* fiyat verilmektedir.³⁹ AKT 2, 10 no'lu metinde ise kral tarafından sipariş edildiği anlaşılan *kusitumun* fiyatı ½ mana 5 *šeql* gümüş olarak ifade edilmektedir.⁴⁰ Normal ya da iyi kalitelere üretildiği ve farklı niteliklere sahip olduğu için bu kumaşın fiyatında çeşitlilik görülmektedir.

6. Kutānum: Kolaylıkla elbiseye dönüştürülebilen, yünlü ve kaliteli bir kumaş türü olduğu bilinmektedir. Kt n/k 1099 no'lu metinde "kralın giyeceği 10 adet *kutānum* kumaşı" denilmektedir.⁴¹ Aynı zamanda yerli beylere de hediye olarak verilen bu kumaş için AKT 2, 23 no'lu metinde:

DUMU *ru-ba-im ša a-na-kam šī-ta-lá-ma šu!-ma da-mi-[q!]* *šé-ši-a-šu-ma 1 tūgku-ta-nam* SİG₅ *lá-bi-ša-šu!*

"Kralın oradaki oğlunu sorunuz ve eğer iyi ise ona çıkartınız ve 1 adet *kutānum* elbisesini kendisine giydiriniz."

denilmektedir.⁴² Fakat *kutānum*'un bir giysi türünden çok kumaş ismi olarak anıldığı görülmektedir. Veenhof'a göre de, standart ölçülerde yapılan *kutānum*, yünlü bir kumaşa verilen isimdir.⁴³

Kutānum kumaşının Asur'dan Anadolu'ya ihraç edildiği bilinmektedir. Fakat Bilgiç'e göre, bu kumaş Anadolu'da dokunup satılmaktadır.⁴⁴ Venhoof ise, *kutānum* kumaşının Asurlu kadınlar tarafından dokunup ihraç edildiğini iddia etmektedir.⁴⁵

Çoğu zaman metinlerde "kral kalitesi" denilen bir kalitede olduğu ifade edilen bu kumaşın, AKT 2, 11 no'lu metine göre, bir *kutānum* kumaşı 2 mana, yani yaklaşık 1 kilo ağırlıkta olduğu ya da 1 kumaşın 2 mana olabileceği tahmin edilmektedir.⁴⁶ CCT 3, 22. 15-16 no'lu metinde 5 *šeql* gümüş olarak geçerken, ATHE 30, 10. 17-18 no'lu metinde 9 *šeql* gümüş, BIN 4 61. 27-28'de 30 *šeql* gümüş, BIN 4, 160. 19'da 30 mana bakır ve CCT 2, 11. 65-66'da 1 parçası 40 mana bakır olarak geçmektedir.⁴⁷

7. Lubušum: Eski Babil'de ve Eski Asurca'da *lubušum* kelimesi pek çok anlama gelmektedir. Fakat genel olarak giysi, elbise anlamları ile karşılaşılmaktadır.⁴⁸ *Lubušum*'un kıyafet anlamına gelen *labāšum*'dan türemiş

³⁷Cebesoy, 1995: 174.

³⁸Veenhof, 1972: 159.

³⁹Veenhof, 1972: 159.

⁴⁰Bilgiç-Bayram, 1995: 16-17.

⁴¹Şahin, 1997: 317.

⁴²Bilgiç-Bayram, 1995: 45.

⁴³Veenhof, 2011: 57.

⁴⁴Bilgiç, 1953: 47.

⁴⁵Veenhof, 1972: 145.

⁴⁶Bilgiç-Bayram, 1995: 17-18.

⁴⁷Gökçek, 1998: 71-76.

⁴⁸CAD, l, s.236.

olabileceği düşünülmektedir.⁴⁹ CCT 5, 33b, 9ff no'lu metinde, *ku-ta-nam* ¹⁰*a-li-tab-ši-šu*¹¹ *a-dī-šum* “ona giymesi için *kutānum* verdim”, RHA 18, 37, 15f no'lu metinde 2 TUG SIG₅*a-ša-sú ù šu-a-ti*¹⁶*ú-la-bi-iš*, “kendisine ve eşine iyi nitelikte iki elbise verdim”, TC 1, 19, 16ff no'lu metinde ise 2 *[š]u-ri-in dam-qí-in a-na*¹⁷*li-tab-ši-a*, “giyinmem için kaliteli iki *šurum* kıyafeti” ifadeleri yer almaktadır.⁵⁰ Dolayısıyla *lubušum* kelimesi, *labāšum* şeklinde fiil haliyle kullanıldığında giymek, giyinmek gibi anlamlara gelmektedir.

Bu kumaşın fiyatına baktığımız zaman ise, ATHE 47. 20-23'de çocuk elbiseleri için kullanılmak üzere yollanan *lubušum* cinsi kumaşlar kalitesiz cinsten olmalı ki 0,5 *šeql*, 2/3 *šeql* ya da 1 *šeql* gümüş değerinden satılmaktadır. ATHE 66. 10. 22-24 no'lu metinde 1 parça *lubušum* için 150 mana bakır ödenmiştir,⁵¹ CCT 4: 49a, 5 ve CCT 4: 37'de 20 *šeql*, RHA 17, 37'de bir top *lubušum*'dan yapılan elbisenin fiyatı en az 10 ½ gümüş olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

8. Nahlaptum: Manto, pelerin türünde bir giysi çeşidi olduğu düşünülmektedir.⁵³ Aynı zamanda pek çok tekstil ürününde de olduğu gibi iyi, orta derecede, yumuşak, sert gibi kaliteleri mevcuttur. *Nahlaptum*'un fiyatı için ICK 2, 83, r.6'da 10 *šeql* gümüş verildiği yazılmaktadır.⁵⁴

9. Namaššūhum: Kelimenin anlamı tam olarak bilinmemekle beraber çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bilgiç, *namaššūhum*'un, Protohitit kökenli bir kelime olmasını savunmasına rağmen,⁵⁵ Veenhof ise, bu kumaşın Asur'dan ithal edildiğini beyan etmektedir.⁵⁶ Kt n/k 1099'da “5 adet şehrin (Asur)un iyi cins *namaššūhu* kumaşı” ifadesi geçmektedir ki, bu ifade *namaššūhum*'un Asur ürünü olduğunu göstermektedir.⁵⁷ CCT 5, 44a, 3'de ise, 10 *namaššūhum*'un da içinde bulunduğu oldukça fazla miktarlardaki çok iyi kaliteli kumaşlar için parça başına 25 *šeql* gümüş ödendiği söylenmektedir.⁵⁸ Bahsedilen bu fiyat ise, *namaššūhum* kumaşının oldukça pahalı bir ürün olduğunu göstermektedir.

10. Nibrārum: Bu kelime ile ilgili sözlüklerde herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen, *bararum* “parıltı, parlamak” kelimesinden türemiş olabileceği düşünülmektedir.⁵⁹ LB 1268, 13'de, 1 torba yükü 3 *burā'um*, 2 *ni-ib-ra-ru ša a-bi-im*, 1 *dızabu* ve 1 *pirikannum wa-dī-um*'un teşkil ettiği belirtilmektedir. *Ša a-bi-im* kelimesi eğer yol üzerinde bir istasyonu ifade ediyorsa, bu kumaşın da yol üzerinde satın alınmış olabileceği düşünülebilir.⁶⁰ Fakat incelenme imkânı bulunmuş bütün metinlerde *nibrārum*'un Asur'dan

⁴⁹Michel-Veenhof, 2010: 228.

⁵⁰Veenhof, 1972: 96.

⁵¹Gökçek, 1998: 77.

⁵²Gökçek, 2002: 87.

⁵³Veenhof, 1972: 178.

⁵⁴Cebesoy, 1995: 187.

⁵⁵Bilgiç, 1953: 65.

⁵⁶Veenhof, 1972: 167.

⁵⁷Şahin, 1997: 319.

⁵⁸Cebesoy, 1995: 179.

⁵⁹Veenhof, 1972: 173.

⁶⁰Cebesoy, 1995: 183.

ithal edildiği açıkça anlaşılmaktadır. Lamassi BIN 4, 10'da Asur'dan Anadolu'ya bir *nibrārum* naklettiğini yazmaktadır.⁶¹

Çok kaliteli olmadığı düşünülen *nibrārum* kumaşının fiyatı konusunda bazı bilgiler yer almaktadır. Prag I, 686 metnindeki ifadeye göre:

19)... *ni-ib-ra-ra-am*²⁰)*lu ša Šu-bi-ri-im lu ša a-limk*²¹)*lu ku-sí-tám ša A-ki-dí-
e*²²)*10 GÍN.TA! ù 12 GÍN.TA šu-qú-ul-ma*²³)*a-na li-tab-ší-a šé-bi-lam*²⁴)*AN.NA ša
DUMU A-ta-a*²⁵)*ù20 TÛG ra-qá-tim*²⁶)*ışé-er / ANŠE i-dí-ma*²⁷)*a-na a-li-ki-im*²⁸)*pí-
qí-id-ma lu-ub-lu-nim*

“...ya Subartu cinsi ya da Asur cinsi bir *nibrārum* kumaşı veya Akad cinsi bir *kusītum* kumaşı (için) 10 veya 12 *šeḡel* (gümüş) öde ve elbisem için bana gönder. Ataya’nın oğlunun kalayını ve 20 (parça) ince kumaşı eşeğe yükleyip kervana teslim et ki buraya getirsin”.⁶²

Buradaki metne göre *nibrārum* kumaşının fiyatı 10 veya 12 *šeḡel* gümüş şeklinde geçmektedir.

11. Raqqutum: Anadolu'ya, Asur'dan ihraç edilen ve pahalı ürünler arasında yer alan bu kumaşın ticareti yapılmakla beraber, aynı zamanda dönemin ileri gelenlerine hediye olarak sunulduğu da bilinmektedir. Bunun dışında bir metinde “harcama (masraf) olarak” ya da “ayrılış hediyesi” şeklinde kullanıldığı görülmektedir. TC 1, 39, 7’de de *ebrum* “giriş vergisi” olarak veya içeriye girişte kar etmek için hediye olarak sunulduğuyula karşılaşılmakta ve hediye olarak kullanıldığında da bu kumaşı birkaç kez *lubūšum* kelimesi ile beraber geçtiği görülmektedir.⁶³ Bu durum da *raqqutum* kumaşının elbise olarak kullanılabildiğini göstermektedir.

İnce, zarif ve pahalı olduğu düşünülen *raqqutum* kumaşının çeşitli kaliteleri mevcut olduğundan dolayı, fiyatında da bazı çeşitlilikler söz konusudur. *Raqqutum* kumaşının Asur'dan satın alış fiyatı TC 1, 70, 20 ve EL 133, 7 metinlerinde 5 ve 7 *şeqel* gümüş olarak geçmektedir. EL 155, 1'de 1 *şurum* ve 1 *raqqutum* satın almak için 10 *şeqel*den bahsedilmektedir. TC 1, 47, 3'de 3 *raqqutum*, 2 *şilipkā'um*, 4 *takuštā'um* ve 12 *lubūšum* için satın alma fiyatı olarak toplam 110 *şeqel* veya parça başına yaklaşık olarak 5 ½ *şeqel* ifadesi geçmektedir. CCT 3, 45 B, 4 de bazı iyi kalitedeki kumaşlarla beraber 1 *raqqutum*'un yaklaşık 22 ½ *şeqele* satıldığı görülmektedir.⁶⁴ *Raqqutum*'un satın alma ve satış fiyatları arasındaki bu farklılık bize bu kumaşın ticaretinin ne kadar karlı olabileceğini göstermektedir.

12. Şubātum ša akkidīē: Çoğu zaman TUG determanatifi ile geçerken, bazen de HIA eklenmiş şekliyle geçmektedir. Başka kumaşların yanında bahsedildiğinde de TUG determanatifi yer almadan, *ša akkidīē* şeklinde geçtiği görülmektedir. ATHE 46, 7’de, *kusiātum ša akkidīē* “Akad kumaşından yapılmış *kusitum* giysileri” nden veya Akadlılar tarafından giyilen ya da yapılan *kusitum* giysilerinden bahsedilmektedir.⁶⁵

⁶¹Veenhof, 1972: 173.

⁶²Erol, 2012: 7.

⁶³Cebesoy, 1995: 170.

⁶⁴Veenhof, 1972: 152.

⁶⁵Cebesoy, 1995: 173.

CCT 2, 24 no'lu metinde 1 GÜ 12 1/3 mana kalay içerisinden 4 parça *şubātum ša akkidīē* cinsi kumaşına kalay üzerinden 8 mana 8 2/3 GİN 15 ŠE miktarında fiyat verilmiştir. Bu duruma göre, 1 parça *şubātum ša akkidīē* kumaşının fiyatı 122 *šeḡel* kalaydır.⁶⁶

13. Suziam/Suze: Kt n/k 572 no'lu metinde:

¹⁰lu *lu-bu-ša-am Sū-ze-e-a-am* ¹¹lu^{TÜG} *ku-ta-na-am SİG₃* ¹²Ša-ma-ma lá-ni₄-ša-šu

“ister *suze* elbisesini, ister iyi *kutānum* kumaşını satın alınız ve onu giydiriniz.”

ifadesi yer almaktadır.⁶⁷ Burada geçen isim, Hititçe metinlerde Šūša telaffuzuyla kaydedildiği için Elam'ın başkenti Sus ile ilişkilendirilmektedir.⁶⁸ Fakat Bayram, Eski Asurca ve Hititçe metinlerde geçen yer adlarında “z/s/š” değişmesi olabileceğini, bu kelimelerin sonunda vokal farklılıklarının da bulunabileceğini iddia etmektedir. Dolayısıyla, Suze'nin daha çok Anadolu menşeli iyi cins bir elbise üretilen yer olduğu söylenmektedir.⁶⁹

14. Šilipkā'um/šulupkā'um: Genellikle TÜG determanatifi ile beraber geçmesinden dolayı elbise veya kumaş anlamında kullanıldığı görülmektedir. Asur'dan ihraç edilen bu kumaşın, Šukupka şehrinde dokunmuş olabileceği düşünülmektedir. Asur'daki alış fiyatı hakkında bilgi bulunan tek metin ise TC 1, 47'dir. Burada 3 *raqqutum*, 2 *šilipkā'um*, 4 *takuštā'um* ve 12 *lubūšum* ile birlikte toplam fiyatın 1 mana gümüş olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu'daki satış fiyatı CCT 3, 45 b, 6'da yaklaşık olarak 22 ½ *šeḡel*, BIN 4, 228, 7'de ise 33 *šeḡel* olarak gösterilirken, Garelli'ye göre ise, bu kumaşın fiyatı 50 mana işlenmiş bakırdır.⁷⁰ Buradaki fiyat ifadelerine göre, kumaşın kârı oldukça yüksek olmalıdır.

15. Šitrum: Metinlerde bazen *ši-it-ri-e ša sa-áp-ti-ni*, *ši-it-ri-e ša Abarnē*, *ši-it-ri-e ša Za-al-pá* şeklinde, Abarna ve Zalpa gibi Anadolu şehirleri ile beraber geçmekte, bazen de *ši-it-ru-um ša A-ki-die* şeklinde, Akad kumaşları olarak geçmektedir.⁷¹ Bu yüzden de *šitrum* kumaşının, yerli dillere has bir kelime mi olduğu, yoksa Asurca mı olduğu belli değildir. Veenhof, bu kumaşın bir örtü veya giysinin bir parçası (peçe, kuşak) ya da kumaşları paketlemede kullanılan yünlü bir kumaştan yapılmış bir bağ (şerit) olabileceğini belirtmiştir.⁷²

Dokunmasına oldukça özen gösterilen *šitrum* kumaşının çeşitli niteliklerde olduğu bilinmektedir. Kumaşın fiyatı ise, CCT 1, 50'de, *šitri ša Zalpa* 20 *šeḡel* veya parça başına 3 ½ *šeḡel* olarak geçmektedir ki, bu fiyat bir kumaş için oldukça düşüktür.⁷³

16. Šurum: Bu kumaşın paket ve sargı için, özellikle de kalay sarımı için kullanıldığı bilinmektedir. Kt 88/k 193 no'lu metinde:

⁶⁶Gökçek, 1998: 78.

⁶⁷Bilgiç-Bayram, 1995:46-48.

⁶⁸Bilgiç-Bayram, 1995: 48.

⁶⁹Bayram, 1994: 222-223.

⁷⁰Veenhof, 1972: 165.

⁷¹Bilgiç, 1953: 73.

⁷²Veenhof, 1972: 175.

⁷³Cebesoy, 1995: 186.

qí-bi-ma 2 GÜ 1- *ma-na* AN.NA *ku-nu-ku-ni* 4 TÚG *šu-ru-tum š ali-wi-tim*
20 TÚG *ku-ta-nu*

“Mührünüz(ü taşıyan) 2 talent 10 mina kalay, sargı için 4 *šuruttu* kumaşı, 20 *kutānu*-kumaşı”

ifadesi yer almaktadır.⁷⁴ Fakat *šurum*'un düşük değerine rağmen, kraliçeye hediye olarak verildiği ve Tanrı İstar için ise adak olarak sunulduğu görülmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, bu kumaşın daha kaliteli olanları elbise yapımında kullanılmaktadır.⁷⁵ Bu özelliklerinden dolayı çeşitli kalitelerinin mevcut olduğu ve farklı amaçlar için kullanıldığı söylenebilir.

Siyah renkte bir kumaşı anlattığı düşünülen *šurum* kumaşının fiyatı AKT 1, 82 no'lu metninde şöyle geçmektedir:

(K.10) *a-na* AN.NA^{ki} *-a*(Ay.11) 7 GÍN.TA *a-n[a]* (12) *ku-ta-nim* 1/3 [GÍN.TA]
(13) *a-na* *šu-ru-tim* [x x] (14) 12 GÍN.TA *lá ta-[áš]-ta-[par]*

“Kalayın için 7'şer *šeql*, *kutānūm* kumaşı için 1/3'er [*šeql*], *šurum* kumaşı için [.....] 12'şer *šeql* üzerinden (parayı) henüz gön[der]medin!”

17. Takušta(um): Kültepe metinlerinde *ta-ku-uš-ta-am?*, [*t/a-ku-uš?* -*ta-e-kà* ve TÚG *taku-uš-ta-e* şeklinde örneklerini çoğaltabileceğimiz yazılışlara sahip olan bu kelimenin, yer adlarından biri olarak kabul edilen ve kumaş üretilen bir şehir olarak tanındığı bilinmektedir.⁷⁶ Oldukça talep gören *takušta'um* kumaş fiyatının, CCT 5, 46. 6-8 no'lu metinde parça başına 12 *šeql* olduğu görülmektedir.⁷⁷

b. Anadolu'da Üretilen Kumaşlar

Ticareti yapılan kumaşların hepsi Asur'dan ya da başka yerlerden gelmiyordu. Anadolu'da da üretilen pek çok kumaş türü ve çeşidi bulunuyordu. Bu konuda en dikkati çeken yerler olarak Mama, Hahhum, Luhuzatia, Timelkiya, Puruṣhattum, Tagguṣta, Wahṣuṣana gibi şehirleri sıralayabiliriz.⁷⁸ Anadolu içerisinde ticareti yapılan kumaşları şöyle sıralayabiliriz:

1. Aniani(am): Bu kumaşın, Ani ya da Anie olarak ifade edilen yer adlarıyla ilgisi olabileceği düşünülmektedir. Aniani ismi de orada üretilen bir kumaş adını ifade etmek için kullanılmıştır. Kt n/k 572 no'lu metinde, ⁴*Šu-mi-a-bi-a* 1^{tug}*A-ni-a-ni-a-am* ⁵*SĠG*₅ *wa-at-ra-am* ⁶*ha-bu-lam*, “*Šumi-abia* 1 (adet) fevkalade iyi *Aniani* kumaşını bana borçludur.”⁷⁹ ifadesi yer alırken, ismi biraz farklı bir yazılışla Kt b/k 179 no'lu metinde de geçmektedir: ¹⁶*iš-tù A-ni-a-ni-kà-ni* ¹⁷*a-na Ši-ma-ni-zi-ti* ¹⁸*ù ṭup-pé-e a-dí-i eš-ra* ¹⁹*áš-ta-na-pá-ra-ku-ma*,

⁷⁴Bayram-Kuzuoğlu, 2014: 475.

⁷⁵Veenhof, 1972: 155.

⁷⁶Kuzuoğlu, 2007: 147.

⁷⁷Gökçek, 1998: 80.

⁷⁸Bayram, 1994: 211-234.

⁷⁹Bayram, 1994: 211.

“Anianikani'den Şımaniziti'ye kadar ve belgeleri 20 defa devamlı sana gönderiyorum!”⁸⁰

Kt n/k 572 no'lu belge, Ah-şallim'in Uşur-şa-İstar ve Enna-Ānum'a yazdığı ve *aniani(am)* kumaşından bahseden bir mektuptur. Mektuba göre, Ah-şallim, muhataplarından Şūmi abia'nın kendisine borçlu olduğunu, yüksek kaliteli *An(n)ian(n)i* cinsi kumaştan dokunmuş elbiseyi almalarını ve yakınlığı belli olmayan Şū(i)lia'ya giydirmelerini; Şūmi abia'nın kendilerine adı geçen elbiseyi vermemesi halinde, bu defa Suza'da imal edilen elbiseyi veya iyi *kutānūm* kumaşından yapılmış elbiseyi satın alıp ona giydirmelerini; ayrıca her biri 10 *šeql* değerinde olan 3 kumaş hanıma vermelerini istemektedir. İlgili yerde uzun süreden beri kendileri için 7'şer *šeql* üzerinden tutulan Zakua'nın kumaşlarına ilave olursa ve kendileri de razı olursa 100 kumaşın kendilerine verilmesi ve kendilerinin hanım vasıtasıyla mektubu yazan Ah-şallim'e göndermeleri talep edilmektedir.⁸¹ Metinde görüldüğü gibi yüksek kaliteli *aniani(am)* kumaşının sipariş edilmesi bu kumaşın çeşitli kalitelerde mevcut olabileceğini göstermektedir.

2. Dızabum: Eski Asur kaynaklarının dışına çıkmayan ve kökeni bilinmeyen bir Anadolu tekstil ürünüdür.⁸² Kelimenin anlamı tam olarak bilinmemesine rağmen kaba, kalın ve yünlü bir kumaş türünü ifade ettiği düşünülmektedir. Kumaşın ismi sadece 6 metinde anılmakta⁸³ ve CCT 5,22 a'da da *saptinnu* kategorisine ait olduğu görülmektedir.⁸⁴ Kuliya 54:4-6 no'lu metinde yer alan “Bir tekstil fiyatından 1 ½ *šeql* gümüş fiyatına, karısı için bir *dızabum* satın aldı.”⁸⁵ ifadesinden *dızabum*'un yaklaşık fiyatı görülmektedir.

3. Ēb/pīšum: *Ēpēšum* fiilinden türemiş bir isim olarak ele alınmıştır.⁸⁶ Bu düşünce *ēb/pīšu šapatim* “(kalın) yünlü kumaş”, “battaniye” için uygundur.⁸⁷ Pirikannum'dan alt kalitede olduğu düşünülen bu kumaşın fiyatı, TC 3/1, 65, 3 vd.da 15 GÍN KÜ.BABBAR *ša i-BI-ša* “*ēb/pīšum* için 15 *šeql* gümüş” olarak geçmektedir.⁸⁸

4. Makūhum: Daima TÜG determinatifi ile yazıldığı için *makūhum* kelimesinin, bir kumaş türü olabileceği düşünülmektedir. Bilgiç'e göre *makūhum*, Asur asıllı bir kelime değil, daha çok protohitite dayanan Anadolu kökenli bir kelimedir.⁸⁹ Metinlere göre *makūhum* kumaşı, pahalı ve nitelikli bir kumaş çeşididir. Ayrıca bu kumaşın metinlerde farklı fiyatlarda geçtiği görülmektedir. Kt o/k 128 no'lu metinde “1 *makūhum* (kumaşın) fiyatı (olan) 10 *šeql* gümüşü (ve) Mamma'nın 2 *kusitum* (kumaşını) aldı.” ifadesi yer almaktadır.⁹⁰ TC 3/2, 132, 1'in 5. satırında da; 1 *ma-ku-hu i-ha-ra-nim il-qí-ú-ma* 15 GÍN *iš-qú-l[u]*, “Yolda bir *makūhum* aldılar ve 15 *šeql* ödediler.”

⁸⁰Bayram, 1994: 211-212.

⁸¹Bilgiç- Bayram, 1995: 46-47.

⁸²Michel-Veenhof, 2010: 245.

⁸³Cebesoy, 1995: 181.

⁸⁴Şahin, 1997: 315.

⁸⁵Michel-Veenhof, 2010: 245.

⁸⁶CAD, e, s.200.

⁸⁷Cebesoy, 1995: 186.

⁸⁸Cebesoy, 1995: 183.

⁸⁹Bilgiç, 1953: 64.

⁹⁰Öz-Albayrak, 2005: 30.

denilmekte ve metnin devamında da parça başına 9 ½ *šeql*den satılan 60 *makūhum* ve *ēb/pīšum*'dan bahsedilmektedir.⁹¹

5. Menuniān(um): Bu kumaşın, *kusitum* ve *pirikannum* kumaşlarıyla beraber geçmesinden yünlü bir tür olduğu anlaşılmaktadır. Inbi-İštar'ın siparişini anlatan BIN 4, 78. 6-11 no'lu belgede:

⁶)... *pī-ri-kā-ni* ⁷)*ša lu-bu-uš šú-ḥa-ri* ⁸)*lu me-nu-ni-a-nu lu i-pī-šu* ⁹)*lu p'ī-ri-kā-ni ša a-na* ¹⁰)*lu-bu-ši-im da-nu-ni-ma* ¹¹)*pé-lu-tām*⁽³⁹⁾*ú-bu-lu-ni*

“hizmetçilerin elbiseleri için *pirikannum* (kumaşları); ister *menuniānum*lar ister *ēb/pīšum*lar isterse *pirikannum*lar olsun, giysi için gönderilen (kumaşlar) yeterli sertlikte ve kırmızı renkte (?) (olsun)”

denilmektedir.⁹² Dolayısıyla hizmetçilerin elbisesi için kullanılan bir kumaş türü olduğu ya da kalite değerinin düşük olduğu söylenebilir. Dolayısıyla *menuniān(um)* kumaşına parça başına sadece 1 *šeql* ödendiği yazılmaktadır.⁹³

6. Pirikannum: Anadolu'da dokunan ve metinlerde ismi sıkça anılan önemli kumaşlardan biridir. Bu kumaşın metinlerde Mama, Luhuzatia, Kaniş, Wahşuşana şehirlerinde üretildiğine ilişkin bilgiler bulunmaktadır. TC 1, 43, 3-4 no'lu metinde, *pī-ri-kā-ni ša Ma-ma* “Mama'nın *pirikannumu*”, BIN 4, 162, 33 no'lu belgede Luhuzattiya ile, EL 226, 6ff no'lu belgede Wahşuşana ile, CCT 5, 12a, 6f no'lu belgede ise Kaniş şehri ile bağlantılı olarak geçmektedir.⁹⁴ Dolayısıyla *pirikannum*'un Anadolu kökenli bir kumaş türü olduğu söylenebilir. *Pirikannum* kumaşının vergiye de tabi tutulduğu görülmektedir. Asur ticaret kolonisi ve Kaniş Devleti arasındaki Kt 00/k 6 no'lu anlaşma metninin ilgili satırlarında yer alan:

“Her 10 *parakannum* kumaşından 1 *parakannum*-kumaşını sen *nishātum* vergin (olarak) alacaksın. Eğer kumaş (*nishātum*-vergişi ödenmeden!) şehir kapısından içeri alınırsa, kumaş belirlenmiş fiyatta olacak.”⁹⁵

ifadesine göre, normalde ithal edilen kumaşın vergi oranı %5 olmasına karşın, yerel üretim *pirikannum*'da bu vergi oranı %10'dur.

İsmi metinlerde oldukça sık geçen *pirikannum* kumaşının çeşitli kalitelerde üretiliyor olmasına bağlı olarak, fiyatı da ona göre çeşitlilik göstermektedir. BIN 4, 162 no'lu metnin ilgili satırlarında 40 parça kırmızı renkte *pirikannum* cinsi kumaş fiyatı yaklaşık olarak 27 *šeql* gümüştür. Bu duruma göre bir parça *pirikannum* kumaşının fiyatı 1,5 *šeql* gümüş yapmaktadır. Metnin devamında ise, çocuk elbisesi için hazırlanan 63 parça *pirikannum* cinsi kumaşın fiyatı 110 *šeql* gümüş olarak verilmektedir. Bu ifadeye göre ise 1 parça *pirikannum* kumaşının fiyatı yaklaşık 1,8 *šeql* gümüşe karşılık gelmektedir. KT c/k 47'de ise 1 parça *pirikannum* cinsi kumaşın fiyatı 4,75 *šeql* gümüş olarak belirtilmiştir.⁹⁶

⁹¹Cebesoy, 1995:180.

⁹²Cebesoy, 1995: 182.

⁹³Veenhof, 1972: 171.

⁹⁴Veenhof, 1972: 124.

⁹⁵Günbattı, 2005: 765.

⁹⁶Gökçek, 1998: 77-78.

7. Saptinnum: KTS 54c, 4, 8 no'lu metinde, 2 TÚG *sà-áp-ti-ni* ve TÚG *sà-áp-ti-ni* olarak yazılmasından ve diğer TC 19, 11, 17; 81, 6 metinlerinde de, TÚG bulunmasa da, genellikle kumaşlar arasında geçmesinden, bu kelimenin bir kumaş türü olabileceği düşünülmektedir.⁹⁷ Bu kumaşın fiyatına gelince, BIN 6, 227, 8-9'da 1 *saptinnum*'un fiyatının 5 1/3 mana bakır olduğu yazılmıştır. TC 1, 81, 6'da da *saptinnum*'un satış fiyatı olarak 5 1/4 *šeqel* gümüş olarak geçmektedir. ICK 1, 55, 5'de ise, 73 *šeqel* gümüş tutarında *saptinnum*'dan söz edilmektedir.⁹⁸

Sonuç

MÖ 2. binyıl başlarında Asurlu tüccarlar ticari faaliyetlerini Anadolu'ya taşıyarak, burada Karum ve wabartum olarak adlandırılan pazar alanları kurmuşlardır. Tüccarlar, Asur'dan tekstil ürünleri, kalay ve bazı mamul eşyalar getirip, Anadolu'dan da altın, gümüş ve kıymetli taşlar götürerek ticari faaliyetlerinin temelini oluşturmuşlardır. Özellikle dokuma ürünleri Asur'dakinden üç veya dört kat daha fazlaya satılabildiğinden dolayı, Asur'lu tüccarlar için oldukça karlı bir işti.

Elde edilen veriler incelendiğinde, Asurlu tüccarların çok çeşitli kumaşların ticaretini yaptığı görülmektedir. Bunlardan *abarnium*, *işrum*, *nibrarum*, *raqqutum*, *suziam/suze*, *pirikannum*, *saptinnum* ve *dızabum* bunlardan bazılarıdır. Ayrıca ismi geçen bu kumaşların bir kısmı Asur'dan Anadolu'ya ihraç edilirken, bir kısmı da Anadolu'da üretilip ticareti yapıyordu. Ayrıca bu kumaşların, "kral kalitesi" ile "alt sınıf kalite" arasında değişen pek çok kalite değerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen kalite değeri içine konulan yün miktarı ve eğirme işlemi ile yakından alakalı olmalıydı. Diğer taraftan, bazen metinlerde kumaşların renkleriyle beraber sipariş edildikleri ve renkli kıyafetlerin tercih edildiği görülmektedir. Kumaşların fiyatlarına bakıldığında ise, çoğu zaman gümüş üzerinden değerlendirilen bu ürünlerin, zaman zaman bakır üzerinden de satışa sunulduğu görülmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla kumaşların, türüne ve kalitesine göre fiyatları değişmekteydi.

Çivi yazılı metinlerden anlaşıldığı kadarıyla, Asurlu tüccarlar hiçbir şekilde siyasi amaç gütmeyen sadece ticaret için Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu yüzden de Anadolu'daki yerli beyler, Asurlu tüccarların burada ticaret yapmalarına izin veriyorlar ve onların güvenliklerini sağlıyorlardı. Ancak onlardan getirilen mallara göre değişen, çeşitli adlar altında vergiler alıyorlar ve belli bir oranda da getirilen mallar üzerinde ilk satın alma haklarını kullanıyorlardı. Böylece karşılıklı yapılan bu anlaşma ve güven sonucunda Anadolu'da oldukça büyük ve kapsamlı bir ticaret ağı da kurulmuş oluyordu.

⁹⁷Bilgiç, 1953: 37.

⁹⁸Cebesoy, 1995: 181.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, İ., 2006. *Kültepe Tabletleri 4*, TTK, Ankara.
- BAYRAM, S. – KUZUOĞLU, R., 2014. *Kültepe Tabletleri VII-a*, TTK, Ankara.
- BAYRAM, S., 1994. “Kültepe Metinlerinde Geçen Yeni Yer Adları ve Bunların Değerlendirilmesi”, *XI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, ss. 211-234.
- BAYRAM, S., 1998. “Kültepe'den Kaçakçılıkla İlgili Yeni Metinler”, *XXXIV. Uluslar arası Assirioloji Kongresi*, Ankara, ss. 285-289.
- BİLGİÇ, E., 1953. *Kapodokya Metinlerinde Geçen Yerli Appellatifler ve Bunların Eski Anadolu Dilleri İçerisinde Yeri*, TTK, Sümeroloji Yayınları, Ankara.
- BİLGİÇ, E. – SEVER, H. – GÜNBATTI, C. – BAYRAM, S., 1990. *Ankara Kültepe Tabletleri 1*, TTK, Ankara.
- BİLGİÇ, E. – BAYRAM, S., 1995. *Ankara Kültepe Tabletleri 2*, TTK, Ankara.
- BİLGİÇ, E., 1948. “Anadolu'nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatlarıyla Rekonstrüksiyonu”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6/1-2, ss. 481-516.
- CEBESÖY, S., 1995. “Kapodokya Tabletlerinde Geçen Dokuma Ürünleri”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1994 Yıllığı*, ss. 164-188.
- ÇAYIR, M., 2015. “Kültepe Tableti ve İki Yeni *limum*”, *Cahit Günbattı'ya Armağan*, Ed.: İrfan Albayrak – Hakan Erol – Murat Çayır, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Sümeroloji Anabilim Dalı, Ankara, ss. 39-45.
- EROL, H., 2012. “Bir Kültepe Metnine Göre Eski Asur Devletinde Subartu Bölgesi”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52/2, ss. 1-10.
- GELB, I. J. – LANDSBERGER, B. - OPPENHEIM, A. L. – JACOBSEN, T., 1968. *CAD (A)*, C. 11, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- GELB, I. J. - LANDSBERGER, B. - OPPENHEIM, A. L., 1960. *CAD (I,J)*, C. 7, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- GELB, I. J. - LANDSBERGER, B. - OPPENHEIM, A. L. - CIVIL, M., 1971. *CAD (K)*, C. 8, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- GELB, I. J. - LANDSBERGER, B. - OPPENHEIM, A. L., 1973. *CAD (L)*, C. 9, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- GELB, I. J. - LANDSBERGER, B. - OPPENHEIM, A. L., 1973. *CAD (P)*, C. 12, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- GELB, I. J.- LANDSBERGER, B. - OPPENHEIM, A. L. - CIVIL, M., 1980. *CAD [N Part 2]*, C. 11, The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.
- GÖKÇEK, L. G., 2017. “Kültepe'den Kaçakçılıkla İlgili Yeni Bir Belge”, *Archivum Anatolicum*, 11/2, ss. 39-44.

- GÖKÇEK, L. G., 2002. *Koloni Devri Anadolu'sunda Faaliyet Gösteren Asurlu Tüccar Aileler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- GÖKÇEK, L. G., 2004. "Kultepe Tabletlerinde Maraş Bölgesi", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, Kahramanmaraş, ss. 309-318.
- GÖKÇEK, L. G., 2000. "Kultepe Vesikalarına Göre Asur-Kaniş Arası Ulaşım ve Taşımacılık", *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*. Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, Kayseri, ss. 183-192.
- GÖKÇEK, L. G., 1998. *Kultepe Vesikalarında Geçen Nesnelerin Fiyatları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- GÜNBATTI, C., 1994. "Kultepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticari Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler", *XI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, ss. 191-200.
- GÜNBATTI, C., 2005. "Kultepe'de Bulunmuş İki Antlaşma Metni", *Belleten*, 69/256, ss. 759-784.
- GÜNBATTI, C., 2012. *Kultepe-Kaniş Anadolu'da İlk Yazı, İlk Belgeler*. Kültür Yayınları, Kayseri.
- KUZUOĞLU, R., 2007. *Eski Asurca Metinlerde Geçen Coğrafya Adları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- LEWY, J., 1956. "On Some Institutions of the Old Assyrian Empire", *Hebrew Union College Annual*, C. 27, ss. 1-79.
- MİCHEL, C. – VEENHOF, K. R., 2015. "The Textiles Traded by Assyrians in Anatolia (19th–18th centuries BC)", *Textile Terminologies*, Ed.: Cécile Michel – Marie Louise Bech Nosch, Oxbow Books, Oxford, ss. 210-271.
- ÖZ, E. – ALBAYRAK, İ., 2005. "1963 Yılı Kultepe Kazısında Ele Geçen Altı Yeni Tablet", *Archivum Anatolicum*, 8/2, ss. 21-45.
- ÖZ, E., 2014. *Kultepe Metinleri Işığında Eski Anadolu'da Tarım ve Hayvancılık*, TTK, Ankara.
- ŞAHİN, H. A., 1997. "Kultepe Metinlerinde Geçen Kumaş İsimleri", *I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996)*, Kayseri, ss. 313-323.
- VEENHOF, K. R., 1972. *Aspects of Old Assyrian Trade and its Terminology*, Studia et Documenta, Leiden (Netherlands).
- VEENHOF, K. R., 2011. "Eski Asur Kara Ticaretinin Yapısı", *Anadolu'nun önsözü: Kultepe Kaniş-Karumu Asurlular İstanbul'da*, Ed.: Fikri Kulakoğlu – Selmin Kangal, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, ss. 56-63.